



Ainevaldkond „Sotsiaalained“

1. Valdkonnapädevused

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija

2. Ainevaldkonna õppeained

Ainevaldkonda „Sotsiaaalained“ kuuluvad järgnevad õppeained:

- inimeseõpetus, mida õpitakse 2.-8. klassini
- ajalugu, mida õpetatakse 5.-9. klassini
- ühiskonnaõpetus, mida õpetatakse 6. ja 9. klassis

3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse ja tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Sotsiaaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut iseendaga, lähikonnas ning ühiskonnas. Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus. Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele lisandub ajaline/ajalooline mõõde.

Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse

kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväarsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks.

Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelise mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeaineteseisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul. Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

4. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonna-liikmeiks, kes suudavad teha valikuid ja võtta vastutust oma õppimise eest.

Põhikoolis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatuse rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmas õpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, suunatakse tegema valikuid;
- 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
- 7) rakendatakse uurivat õpet ja kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 8) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid;
- 9) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik.

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajaloõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teiseseid allikaid. Kõikides sotsiaalainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmestamiseks näiteid ümbritsevast elust.

5. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks. Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa.

Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil. Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, hoiakud, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevuste ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Õppeteema kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüside ja loominguliste tööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele

minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui ka tulemust. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele. Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppeeesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilastevanust, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusvääruse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise poole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõendus põhiste argumentidega vastata.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mittenumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli Prangli Põhikooli õppekavas.

6. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis

rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud; internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel,
- digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega

Ainevaldkonda kuuluvad ajalugu, ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus ning valikained koduloo uurimine ja teised kultuurid. Valikaineid on võimalik valida kolmandas kooliastmes.

7. Sotsiaalainete nädalatundide jaotumine klassiti.

Õppeaine	Nädalatunde klassiti									
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	Kokku
Inimeseõpetus		1	1		1	1	1	1		5
Ajalugu					1	2	2	2	2	9
Ühiskonnaõpetus						1			2	3

8. Õppesisu

INIMESEÕPETUS

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli inimeseõpetusega taotletakse, et õpilane tunneb ja väärtustab isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist järgmistes valdkondades:

- 1) enesekohased ja sotsiaalsed oskused;
- 2) füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne areng;
- 3) tervis ja tervislik eluviis;
- 4) turvalisus ja riskikäitumise ennetamine;
- 5) üldinimlikud väärtused: ausus, hoolivus, vastutustunne ja õiglus.

I kooliastme õpitulemused inimeseõpetuses

3. klassi lõpetaja:

- 1) väärtustab ennast ja teisi ning teab, et inimesed, nende arvamused, hinnangud ja väärtused on erinevad;
- 2) oskab suhelda ja käituda teisi arvestades ja tehes koostööd, ning sõnastab oma tundeid jateab, et nende väljendamiseks on erinevaid viise;
- 3) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- 4) teab põhilisi käitumisreegleid, arvestab neid ning kirjeldab, mis on õiglane ja ebaõiglane käitumine;
- 5) väärtustab sõprust ja toetavaid peresuhteid armastuse ning vastastikuse toetuse allikana;
- 6) teab, milline on tervislik eluviis ning kuidas hoida füüsilist ja vaimset tervist, ning väärtustab neid;
- 7) mõistab oma õigust keelduda ennast kahjustavast tegevusest ning teab, kuidas ohuolukorrasabi kutsuda;
- 8) kirjeldab, mis on lapse õigused ja kohustused, mõistab vastutust oma tegude eest ning planeerib oma aega ja igapäevaseid tegevusi;
- 9) teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning väärtustab neid; 10) teab Eestiriigi sümboleid ja lähemaid naaberriike.

Inimeseõpetus - 2. klass (35 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Mina	4	
Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega.	3	Kirjeldab oma välimust, huve ja tegevusi, mida talle meeldib teha Teab, mille poolest sarnanevad ja eristuvad erinevad sugupooled Nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest
Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine.	1	Väärtustab iseennast ja teisi. Mõistab viisaka käitumise vajalikkust.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Mina ja tervis	6	
Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Ravimid.	2	Kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda. Kirjeldab tervet ja haiget inimest. Teab, kas haigused on nakkuslikud või mitte. Teab, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud.

Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport.	2	Mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport.
Abi saamise võimalused. Esmaabi.	2	Demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus).
		Teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht

Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Mina ja minu pere	14	
Kodu. Koduarmastus. Kodu traditsioonid.	2	Kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad Jutustab oma pere traditsioonidest.
Perekond. Erinevad pered.	2	Väärtustab toetavaid peresuhteid ja kodu.
Vanavanemad ja teised sugulased.	2	Selgitab lähemaid sugulussuhteid.
Pereliikmete tegevus ja rollid. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne.	2	Väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres. Teab oma kohustusi peres. Kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus Kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes
Vanemate ja teiste inimeste töö.	2	Teab inimeste erinevaid töid ja töökohti

Koduümbus. Naabrid ja naabruskond.	1	Oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult
Võõras ümbus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses.	3	Kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti

A. Mina: aeg ja asjad

Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Mina: aeg ja asjad	6	
Aeg. Aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine.	3	Eristab, mis on aja kulg ja seis. Oskab koostada oma päevakava, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist.
Täpsus, lubadused, vastutus.		Väärtustab oma tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks.
Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.	3	Selgitab asjade väärtust. Oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta. Väärtustab ausust asjade jagamisel.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Mina ja kodumaa	5	
Eesti - minu kodumaa. Kodukoht.	2	Tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi Oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti Leiab Euroopa kaardilt Eesti ning Eesti kaardilt Prangli saare. Tunneb kodukoha sümboolikat Nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodukohta
Eesti rikkus.	1	Väärtustab Eestit, oma kodumaad
Rahvakalendri tähtpäevad.	2	Kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid

Inimeseõpetus - 3. klass (35 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Mina	5	
Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine.	3	Väärtustab igaühe individuaalsust seoses välimuse, huvide ja tugevustega Väärtustab inimese õigust olla erinev Selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust

Lapse õigused ja kohustused.	2	Nimetab enda õigusi ja kohustusi Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused
------------------------------	---	--

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Mina ja tervis	6	
Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis.	3	Kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine Eristab vaimset ja füüsilist tervist Väärtustab tervislikku eluviisi
Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras.	3	Kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda ja hoiduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist Nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Mina ja meie	13	
Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine.	3	Nimetab inimese eluks olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega Kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, hindab ennast nende omaduste järgi Väärtustab sõprust Väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist Väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes
Vabandamine.		

<p>Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine.</p> <p>Oskus panna end teise inimese olukorda.</p> <p>Keeldumine kahjulikust tegevusest.</p>	3	<p>Nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ja leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks</p> <p>Teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalda korral</p> <p>Mõistab, et kiusamine ja vägivald ei ole aktsepteeritud ja lubatud käitumine</p> <p>Demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest</p>
<p>Minu hea ja halb käitumine.</p> <p>Südametunnistus.</p> <p>Käitumisreeglid.</p> <p>Minu käitumise mõju ja tagajärjed.</p> <p>Liiklusreeglid.</p>	4	<p>Eristab enda head ja halba käitumist</p> <p>Kirjeldab oma sõnadega, mida tähendavad vastutustundlikkus ja südametunnistus</p> <p>Nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust</p> <p>Kirjeldab oma käitumise tagajärgi ning annab neile hinnangu</p> <p>Teab liiklusreegleid, mis tagavad tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt</p>
<p>Mäng ja töö.</p> <p>Õppimine.</p> <p>Kohustetunne ja vastutus.</p> <p>Meeskonnatöö.</p> <p>Tööjaotus.</p>	3	<p>Eristab tööd ja mängu</p> <p>Selgitab enda õppimise eesmärgid ning toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus paremini hakkama saada</p> <p>Kirjeldab oma tegevuse planeerimist nädalas, väärtustades vastutust</p> <p>Teab tegureid, mis soodustavad või takistavad keskendumist õppimisel</p> <p>Väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust</p> <p>Teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas teha koostööd</p>

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Mina: teave ja asjad	6	
Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas.	3	Kirjeldab eri meeltega tajutavaid teabeallikaid Selgitab, kuidas reklaamid võivad mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid ning turvalist käitumist meediakeskkonnas
Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Vastutus. Oma kulutuste planeerimine.	3	Teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning et raha teenitakse tööga Mõistab oma vastutust asjade hoidmisel ja laenamisel Selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine Kirjeldab, milliseid vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Mina ja kodumaa	5	
Küla, vald, linn, maakond.	2	Selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas
Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid.	1	Leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid
Eesti Vabariigi ja kodukoha sümbolid.	1	Nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid

Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.	1	Kirjeldab Eestis elavate rahvuste tavasid ja kombeid ning austab neid Väärtustab oma kodumaad
--	---	--

II kooliastme õpitulemused inimeseõpetuses

6. klassi lõpetaja:

- 1) kirjeldab enesehinnangu, enesekontrolli ning eneseanalüüsi võimalusi ja olulisust igapäevasuhetes, väärtustab inimeste erinevusi ning oskab teisi arvestada, demonstreerides seda õpitu olukorras;
 - 2) väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi ning sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikana;
 - 3) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
 - 4) kirjeldab, millised kehalised ja emotsionaalsed muutused toimuvad murdeas, aktsepteerides nende individuaalsust;
 - 5) kirjeldab ja selgitab konfliktide võimalikke põhjusi ning oskab eristada tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendamise viise; demonstreerib, kuidas õpitu olukorras tõhusalt verbaalselt oma tundeid väljendada, aktiivselt kuulata ja kehtestavalt käituda;
 - 6) kirjeldab, mis on füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis, ning arvestab tervisliku eluviisi komponente igapäevaelus;
 - 7) kirjeldab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske ja väärtustab tervislikku elu uimastiteta; demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest;
 - 8) teab ja oskab õpitu olukorras leida erinevaid lahendusviise otsuste langetamisel;
 - 9) teab, kuidas toimida ohuolukorras, oskab õpitu olukorras abi kutsuda ning valdab esmaabivõtteid; kirjeldab tegevusi, mis muudavad tema elukeskkonna turvaliseks.
-

Inimeseõpetus - 5. klass (35 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Tervis	4	
Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid.	3	Kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest mõistetest lähtuvalt Teab enda põhilisi tervisenäitajaid: kehakaalu ja kehapikkust, kehatemperatuuri, pulsisagedust ning enesetunnet Nimetab tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele
Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused.	1	Eristab põhilisi organismi reaktsioone stressi korral ning kirjeldab nendega toimetuleku võimalusi Väärtustab oma tervist

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Tervislik eluviis	5	
Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted.	3	Oskab eristada tervislikke ja mittetervislikke otsuseid igapäevaelus Kostab endale tervisliku toidumenüü ja analüüsib seda, lähtudes tervisliku toitumise põhimõtetest

Toitumist mõjutavad tegurid.		Kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid ning väärtustab neid
Kehaline aktiivsus. Kehalise aktiivsuse vormid. Tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.	2	Teab kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid Oskab hinnata oma päevakava, lähtudes tervisliku eluviisi komponentidest Hindab ja oskab planeerida kehalise aktiivsuse piisavust oma igapäevategevuses Väärtustab tervislikku eluviisi

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Murdeiga ja kehalised muutused	5	
Murdeiga inimese elukaares. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine.	4	Kirjeldab murdeiga inimese elukaare osana ning murdeas toimuvaid muutusi seoses keha ning tunnetega Aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda Teab, et murdeiga on varieeruv ning igaühel oma arengutempo

Suguline küpsus ja soojätkamine.	2	Teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega
----------------------------------	---	---

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht

Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Turvalisus ja riskikäitumine	10	
Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Eakaaslaste ning meedia mõju tervise ja ohukäitumise alaseid	4	Kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid Selgitab, miks liikluseeskiri on kohustuslik kõigile, ning kirjeldab, kuidas seda järgida Teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada, ning kuidas abi kutsuda Nimetab meediast tulenevaid riske oma käitumisele ja
valikud tehes; iseenda vastustus. Vahendatud suhtlemine.		suhetele Suheldes meedia vahendusel, mõistab vahendatud suhtlemise olemust ning vastutust oma sõnade ja tegude eest Väärtustab turvalisust ja ohutut käitumist
Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad	6	Demonstreerib õpituatsioon, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus Kirjeldab tubaka ja alkoholi tarbimise kahjulikku mõju inimese organismile Väärtustab mitmekesisist positiivset ja tervislikku elu uimastiteta

riskid tervisele.		
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Haigused ja esmaabi	7	
Levinumad laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittennakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS.	2	Oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinumaid nakkus- ja mittennakkushaigusi Selgitab ja toob näiteid, kuidas haigusi ravitakse meditsiiniliste ja rahvameditsiini vahenditega Teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIViga nakatumise eest
Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumi korral.	5	Kirjeldab, kuidas ennast ja teisi inimesi abistada õnnetusjuhtumi korral Teab, kuidas toimida turvaliselt ohuolukorras ja abi kutsuda, ning demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid (nt kõhuvalu, külmumine, luumurd, minestamine, nihestus, peapõrutus, palavik ja päikesepiste) Nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid praktikas kasutada Väärtustab enda ja teiste inimeste elu

Keskkond ja tervis		
Õpetaja töökava koostamisel ei pea lähtuma tabelis esitatud õppesisu ja õpitulemuste järjekorrast		
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
F. Keskkond ja tervis	3	
Tervislik elukeskkond. Tervislik õpikeskkond. Tervis heaolu tagajana.	3	Kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskkonnast Eristab tegureid, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks või mitteturvaliseks ja tervist kahjustavaks Kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele

Inimeseõpetus - 6. klass (35 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Mina ja suhtlemine	4	
Enesesse uskumine. Enesehinnang	1	Mõistab, mis mõjutab enesehinnangut ning kuidas see kujuneb.
Eneseanalüüs.	1	Analüüsib enda iseloomujooni ja omadusi, väärtustades positiivseid jooni ja omadusi.
Oma väärtuste selgitamine	1	Oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga.

Enesekontroll.	1	Mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpituatsioonis oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega.
----------------	---	---

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Suhtlemine teistega	10	
Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia	1	Tunneb ära enda ja teiste inimeste põhilised vajadused ning teadvustab neid.
Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine	2	Teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust. Eristab verbaalset ja mitteverbaalset suhtlemist. Kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele.
Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused	2	Mõistab eneseavamise mõju suhtlemisele. Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas väljendada oma tundeid verbaalselt, säilitades ja tugevdades suhteid. Teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele igapäevaelus ning toob selle kohta näiteid.

<p>Aktiivne kuulamine.</p> <p>Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine.</p> <p>„Ei“ ütlemine seoses ennast ja teisi kahjustava käitumisega.</p>	5	<p>Demonstreerib õpituatsioonis aktiivse kuulamise võtteid.</p> <p>Eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele.</p> <p>Teab, et „ei“ ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning oskab partnerit arvestavalt öelda „ei“ ennast ja teisi kahjustava käitumise korral ning aktsepteerib partneri „ei“ ütlemist ennast ja teisi kahjustava käitumise korral.</p> <p>Väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse.</p>
--	---	---

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht

Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Suhted teistega	9	
<p>Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine.</p> <p>Sallivus enda ja teiste vastu.</p> <p>Hoolivus.</p>	3	<p>Kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (üksteise aitamise, jagamise, koostöö ja hoolitsemise) toimimist igapäevaelus.</p> <p>Oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta.</p> <p>Väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja üksteise abistamist.</p> <p>Eristab inimeste erinevaid rolle suhetes ning nende muutuvat iseloomu.</p>
<p>Sõprussuhted. Usaldus suhtes.</p> <p>Empaatia.</p> <p>Vastutus suhetes.</p> <p>Kaaslaste mõju ja surve.</p>	3	<p>Demonstreerib õpituatsioonis oskust näha olukorda teise isiku vaatenurgast.</p> <p>Tähtsustab oskust panna end teise inimese olukorda ja mõista tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist.</p> <p>Väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat.</p>

		Kirjeldab kaaslaste rühma arvamuste, valikute ja käitumise mõju ning surve tagajärgi.
Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikuseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed.	3	Mõistab isikuseärasusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Konfliktid	4	
Konfliktide olemus ja põhjused	2	Selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust.
Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed	2	Teab, eristab ja kirjeldab efektiivseid ning mitteefektiivseid konflikti lahendamise viise. Kasutab õpituatsioonid konfliktide lahendamiseks tõhusaid viise ning väärtustab neid.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Otsustamine ja probleemilahendus	6	
Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleemide lahendamises.	3	Teab ja oskab õpituatsioonis otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise. Kirjeldab otsustades erinevate lahendusviiside puudusi ja eeliseid.
Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel.	3	Mõistab otsustades lahendusviiside lühi- ja pikaajalisi tagajärgi. Selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva prima käitumisviisi valikut. Väärtustab vastustuse võtmist otsuseid langetades.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
F. Positiivne mõtlemine	2	
Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.	2	Nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi. Väärtustab positiivset mõtlemist.

Inimeseõpetus - 7. klass (35 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Inimese elukaar ja murdeea koht selles	5	
Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist	3	Iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapseeas täiskasvanuikka
mõjutavad tegurid. Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares.		Kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ning keskkonnategurid
Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutus seoses valikutega.	2	Toob näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada ning mõistab enda vastutust oma elutee kujundajamisel Kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Inimese mina	6	

Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine.	3	Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang Kirjeldab positiivse endassesuhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi Kasutab eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määrares Väärtustab võimalusi oma iseloomu, huve, võimeid ja väärtusi positiivses suunas kujundada ning toob nende kohta näiteid Kirjeldab inimeste erinevaid iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi ning mõistab toetavate suhete rikastavat iseloomu
Konfliktide vältimine ja lahendamine.	3	Kirjeldab suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi Demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid konfliktide lahendamise viise

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Inimene ja rühm	7	
Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid.	3	Iseloomustab erinevaid rühmi ning liigitab neid suuruse, liikmetevahelise läheduse ja ülesande järgi Kirjeldab inimeste erinevaid rolle rühmades ning nende mõju inimese käitumisele Mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselu toimimisel ja korraldamisel Võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab nende erinevusi

Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.	4	Kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi Demonstreerib õpituatsioonis toimetulekut rühma survega Selgitab sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes Väärtustab inimsuhteid toetavaid reegleid ja norme
---	---	--

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Turvalisus ja riskikäitumine	7	
Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus.	3	Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlemisoskus
Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallaga. Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid.	4	Demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivalla korral koolis Eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid Kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju inimese füüsilisele tervisele

Uimastite tarvitamise lühija pikaajaline mõju.		
--	--	--

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht

Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Inimese mina ja murdeea muutused	8	
Varane ja hiline küpsemine - igaühel oma tempo.	3	Kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi Selgitab, milles seisneb suguküpsus
Muutunud välimus. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Suguküpsus.		
Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Lähedus suhetes. Sõprus Armumine Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhetes	5	Kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivateks suhtluskaaslasteks Selgitab soorolli olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist Kirjeldab inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise: vastastikust seotust ja meeldimist, sõprust ja armumist Kirjeldab, milles seisneb inimese vastutus seksuaalsuhetes Selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
F. Õnn	2	
Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.	2	Õpilane mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu

Inimeseõpetus - 8. klass (35 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Tervis	12	
Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne	3	Kirjeldab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning seost Kirjeldab olulisi tervisenäitajaid rahvastiku tervise
ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad tervisega seotud valikuid.		seisukohalt Analüüsib tegureid, mis võivad mõjutada otsuseid tervise kohta, ning demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid viise otsuste langetamisel tervisega seonduvate valikute puhul individuaalselt ja koostöös teistega

Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusvärsus.	1	Analüüsib ja hindab erinevate tervise infoallikate ning teenuste kasutamise võimalusi ja usaldusvärsust
Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid.	4	Selgitab kehalise aktiivsuse mõju inimese füüsilisele, vaimsele, emotsionaalsele ja sotsiaalsele tervisele Oskab planeerida eri tüüpi kehalist aktiivsust oma igapäevaellu ning väärtustab kehalist aktiivsust eluviisi osana Analüüsib inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele Analüüsib oma igapäevatoitu vastavust tervisliku toidu põhimõtetele
Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek. Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.	4	Analüüsib enda tervise seisundit ning teab, mis tegurid ja toimetulekumehhanismid aitavad säilitada inimese vaimset heaolu Selgitab stressi olemust, põhjusi ja tunnuseid Kirjeldab stressiga toimetuleku viise ja eristab tõhusaid toimetulekuvise mittetõhusatest Kirjeldab kriisi olemust ja seda, kuidas käituda kriisiolukorras; teab abi ja toetuse võimalusi
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Suhted ja seksuaalsus	11	

<p>Sotsiaalne tervis ja suhted.</p> <p>Suhete loomine, säilitamine ja katkemine.</p> <p>Suhete väärtustamine.</p> <p>Armastus.</p>	4	<p>Kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis</p> <p>Demonstreerib õpituatsioonis oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine,</p>
<p>Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng.</p>		<p>jagamine, koostöö, teineteise eest hoolitsemine</p> <p>Väärtustab tundeid ja armastust suhetes</p> <p>Selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus</p> <p>Kirjeldab tunnete ja läheduse jagamise viise</p> <p>Selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhetes</p>
<p>Seksuaalne orientatsioon.</p> <p>Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele.</p> <p>Seksuaalvahekord.</p> <p>Turvaline seksuaalkäitumine.</p> <p>Rasestumisvastased meetodid.</p> <p>Seksuaalõigused.</p>	5	<p>Selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele</p> <p>Kirjeldab, millised on tõhusad rasestumisvastased meetodid noortele ja millised käitumisviisid aitavad ära hoida nakatumist seksuaalsel teel levivatesse haigustesse</p> <p>Väärtustab vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes ja kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi</p>
<p>Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht</p>		
<p>Õppesisu</p>	<p>Tunde</p>	<p>Õpitulemused</p>
<p>C. Turvalisus ja riskikäitumine</p>	<p>9</p>	

<p>Levinumad riskikäitumise liigid.</p> <p>Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule.</p> <p>Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul.</p>	3	<p>Kirjeldab levinumate riskikäitumiste tagajärgi, mõju inimese tervisele ja toimetulekule</p> <p>Kirjeldab ja selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ja neisse sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil, lähtudes igapäevaelust, ning teadvustab ennetamise ja sekkumise võimalusi ühiskonna tasandil</p>
<p>Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile.</p> <p>Uimastitega seonduvad vääruskumused.</p> <p>Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja</p>	3	<p>Kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimastisõltuvus ning kuidas see kujuneb</p> <p>Kirjeldab ja demonstreerib õpituatsioonis, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades</p>
<p>juriidilised riskid.</p> <p>Sõltuvuse kujunemine.</p>		
<p>Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.</p>	3	<p>Teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allergia, astma, diabeedi, elektrišoki, epilepsia, lämbumise, mürgituse, palaviku ja valu korral</p> <p>Demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid kuumakahjustuse, teadvusekaotuse, südameseiskumise ja uppumise korral</p>

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht

Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
----------	-------	--------------

D. Inimene ja valikud	3	
Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus, väärtushinnangud ja prioriteedid elus. Mina ja teised kui väärtus.	3	Õpilane analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus

III kooliastme õpitulemused inimeseõpetuses

Põhikooli lõpetaja:

- 1) teab ja oskab kasutada põhilisi enesekasvatuse viise ning analüüsib ennast, seostades seda oma valikutega elus ja väärtustades ennast;
- 2) teab ja oskab igapäevaelus planeerida tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervisega ning analüüsib valikuid mõjutavaid tegureid ja oma vastutuse osa selles;
- 3) teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
- 4) teab, millised arengumuutused toimuvad murdeas, ja mõistab murdeea eripära teiste eluperioodide seas;
- 5) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles ning väärtustab seksuaalõigusi;
- 6) analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele ning demonstreerib õpitu olukorras, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi riskikäitumisega seotud olukordades;
- 7) teab ja oskab otsida olulisi infoallikaid tervise teabe ja -abi saamiseks, analüüsides nende kasutusvõimalusi, ning demonstreerib õpitu olukorras esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist ohuolukorras.
- 8) kirjeldab stressi ja kriisi olemust inimsuhetes ning teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid; väärtustab sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana;
- 9) kirjeldab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpitu olukorras oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;

10) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, mõistab nende vajalikkust rühmas ning väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet.

AJALUGU

3.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu;
- 2) tunneb Prangli saare ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste, protsesside ja isikute kaudu;
- 3) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning oma rolli kultuuripärandi säilitajana ja edasikandjana ning määratleb end oma rahva liikmena;
- 4) leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet;
- 5) kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
- 6) mõistab põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemust ning hindab allikate usaldusväärsust ajaloosündmusi ja -protsesse ning ajaloolist keskkonda analüüsides;
- 7) tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.

kooliastme õpitulemused ajaloos

6. klassi õpilane:

- 1) kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase *aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number;*
- 2) tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost

ning seostab neidomavahel;

- 3) teab mõnda ajaloolist asunit, selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;
- 4) hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
- 5) toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- 6) mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- 7) mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- 8) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
- 9) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

Ajalugu - 5. klass (35 tundi)

Lisategevused:

1. referaadi koostamine ja esitamine või
2. kodukohta tutvustava materjali koostamine ja esitamine või
3. perekonnalugu tutvustava materjali kogumine ja esitamine või
4. ettevalmistumine koolisiseseks 5. klassi ajaloolümpiaadiks või
5. Eesti suurkujusid tutvustava materjali koostamine ja esitamine või
6. ajaloo-teemalise lisakirjanduse (ilukirjandus, populaarteaduslikud teosed) lugemine ja tutvustamine klassikaaslastele.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht

Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
----------	-------	--------------

<p>Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.</p>	<p>10</p>	<p>Kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase <i>sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine</i></p> <p>Kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus</p> <p>Leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid</p> <p>Väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu</p> <p>Kasutab ajalookaarti</p>
--	------------------	--

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht

Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
<p>Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv.</p>	<p>8</p>	<p>Teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest</p> <p>Töötab lihtsamate allikatega</p> <p>Kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid <i>kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas</i></p>

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht

Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
<p>Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.</p>	<p>8</p>	<p>Kirjeldab mõnda minevikusündmust ning inimeste eluolu minevikus</p> <p>Leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid</p> <p>Väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu</p> <p>Kasutab ajalookaarti</p>

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud	9	Kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste elu minevikus
kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul.		Leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid Väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu Kasutab ajalookaarti

Ajalugu - 6. klass (70 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Muinasaeg	10	
Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikmaterjalide tõlgendamine	2	Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kiviaeg</i> , <i>pronksiaeg</i> , <i>rauaaeg</i> , <i>varanduslik ebavõrdsus</i> , <i>sugukond</i> , <i>hõim</i>

<p>Muinasaja arengujärgud ja nende üldisloomustus:</p> <p>kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele võtmine, Eesti muinasaja üldisloomustus, Pulli, Kunda.</p>	8	<p>Kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid</p> <p>Näitab kaardil ja põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine</p> <p>Teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine</p> <p>Teab, et Eesti esimesed asustusala olid Pulli ja Kunda inimasula, ning näitab neid kaardil</p>
<p>Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht</p>		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Vanad Idamaad	20	
<p>Vanaaja sisu ja üldisloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud.</p>	2	<p>Selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat</p>
		<p>Seletab ja kasutab kontekstis mõistet <i>tsivilisatsioon</i></p>
<p>Vana-Egiptus</p> <p>Egiptuse riigikorraldus.</p> <p>Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon; eluolu, religioon, kultuurisaavutused.</p>	8	<p>Selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel;</p> <p>Tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat, kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide; teab, et üks esimesi kirjasüsteeme oli hieroglüüfkiri</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester</i></p> <p>Teab, kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon, Hammurabi, Mooses ja Taavet, ning iseloomustab nende tegevust.</p>

Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused.	7	Selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Mesopotaamia näitel; Tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat, kirjandust, kujutavat kunsti, Babüloni rippaedu; teab, et üks esimesi kirjasüsteeme oli kiilkiri Seletab ja kasutab kontekstis mõistet <i>linnriik</i> , Teab, kes oli Hammurabi ning iseloomustab tema tegevust.
Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament.	3	Teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon; selgitab, mis on Vana Testament; Teab, kes olid Mooses ja Taavet, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Vana-Kreeka	20	
Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreeta ja Mückeene kultuur	2	Näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat ning kirjeldab riigi laienemist hellenismi perioodil Teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mückeene kultuurist

<p>Kreeka linnriigid.</p> <p>Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas.</p> <p>Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale.</p> <p>Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine.</p>	8	<p>Tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, Trooja sõda, hellenid</i></p> <p>Teab, kes olid Perikles ja Aleksander Suur ning iseloomustab nende tegevust</p>
<p>Vana-Kreeka kultuur ja eluolu, kultuur ja religioon Hellase maailma ühendajana, olümpiamängud, religioon ja mütoloogia, Homerose kangelseepika, ajalookirjutus, Herodotos, teater, kunst, arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal, hellenite igapäevaelu, hellenistlik kultuur, Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.</p>	10	<p>Kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, <i>eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, tähestik</i></p> <p>Teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros ja Herodotos ning iseloomustab nende tegevust</p>
<p>Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht</p>		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Vana-Rooma	20	
<p>Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, Rooma linna tekkimine, kuningad, vabariigi algus.</p>	3	<p>Näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Roomat</p> <p>Teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist</p>

		Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel
Rooma vabariik, ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, kodusõjad Roomas. Caesar, vabariigi lõpp.	4	Näitab kaardil Kartaagot Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>vabariik, forum, kapitoorium, patriits, plebei, konsul, senat, leegion, kodusõda, Kartaago, ladina keel</i> Teab, kes olid Romulus, Hannibal, Caesar, ning iseloomustab nende tegevust
Rooma keisririik, ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine.	4	Näitab kaardil Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Konstantinoopol</i> Teab, kes oli Augustus ning iseloomustab tema tegevust
Vana-Rooma kultuur, rahvas ja eluolu, Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn, kunst ja arhitektuur, avalikud mängud, Rooma õigus. Ristiusu teke, Uus Testament.	9	Iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>Colosseum, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, kristlus, piibel, Rooma õigus</i> Teab, kes oli Jeesus Kristus ning iseloomustab tema tegevust

II kooliastme õpitulemused ajaloo

Põhikooli lõpetaja:

- 1) iseloomustab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
- 2) mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile

põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;

4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;

5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;

6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiaurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;

7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;

8) asetab end minevikus elanud inimese olukorda.

Ajalugu - 7. klass (70 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Maailm keskajal 476-1492	50	
Keskaja koht maailma ajaloos, keskaja ühiskonna üldiseloomustus. Keskaja periodiseering, ühiskonnakorraldus, läänikord, eluolu ja maailmapilt.	4	Iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>senjäär</i> , <i>vasall</i> , <i>feodaal</i> , <i>pärisori</i>
Kirik ja kultuur keskajal, ristiusu õpetuse alused, kiriku osa ühiskonnas, ristsõjad, keskaja	8	Iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ning kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana

<p>ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil.</p>		<p>Toob esile ristsõdade eesmärgid ja tulemused</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, romaani stiil, gooti stiil</i></p>
<p>Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa.</p>	5	<p>Iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist</p> <p>Teab, kes oli Karl Suur ning iseloomustab tema tegevust</p>
<p>Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale.</p>	4	<p>Iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, <i>koraan, Muhamed, mošee, Meka</i></p>
<p>Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik.</p>	6	<p>Teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik</p> <p>Teab, kes oli Justinianus I, ning iseloomustab tema tegevust</p>
<p>Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine</p>	6	<p>Teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, iseloomustab keskaegse linna eluolu</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>raad, tsunft, gild, Hansa Liit</i></p>
<p>Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked.</p>	3	<p>Kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi</p>
<p>Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna</p>	8	<p>Nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid</p>

struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad.		<i>Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu</i>
Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamine, eluolu keskajal	6	Seletab ja kasutab kontekstis mõistet <i>Inglise parlament</i>
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Maailm varauusajal 1492-1600	20	
Ühiskond varauusajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci.	5	Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda tehnoloogia areng
Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades.	5	Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>maadeavastused, reformatsioon, protestandid, luteri usk, renessanss, humanism</i> Teab, kes oli Kolumbus, ning iseloomustab tema tegevust

Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther.	5	Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda reformatsioon Seletab ja kasutab kontekstis mõistet <i>maadeavastused</i> Teab, kes oli Martin Luther, ning iseloomustab tema tegevust
Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad, Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.	5	Iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju Seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi

Ajalugu - 8. klass (70 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Maailm 1600-1815	35	
Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18.	10	Iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>valgustus, restauratsioon, absolutism, parlamentarism</i> Teab, kes olid Louis XIV ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust

sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II.		
Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskviim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna).	9	<p>Teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu tulemusena, ning näitab neid kaardil</p> <p>Teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile</p> <p>Teab, kes oli Peeter I ning iseloomustab tema tegevust</p>
USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus.	4	Teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja iseloomustab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust
Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos.	10	<p>Selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju</p> <p>Toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad</p> <p>Teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Viini kongressi tulemusena, ning näitab neid kaardil</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>reform</i>, <i>revolutsioon</i></p> <p>Teab, kes olid Napoleon ning iseloomustab tema tegevust</p>
Kultuur: barokk, klassitsism	2	Iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Maailm 1815-1918	35	
Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused.	4	Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, <i>monopol, linnastumine, liberalism, konservatism, sotsialism</i>
Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik.	4	Iseloomustab rahvuslikku liikumist Euroopas Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant,</i>
		<i>Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism</i>
Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed.	10	Iseloomustab rahvuslikku liikumist Eestis Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, <i>rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia</i>
Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani.	13	Näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite Teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi Selgitab Eesti iseseisvumist Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism</i>

Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine.	4	Iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi
---	---	--

Ajalugu - 9. klass (70 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Maailm kahe maailmasõja vahel 1918-1939	25	
Rahvusvaheline olukord Pariisi rahukonverents Poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda Rahvasteliidu tegevus ja mõju Sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas.	3	Näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles' süsteem). Toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>Rahvaste Liit, Versailles' süsteem</i> .
Maailmamajandus Ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed	2	
Demokraatia ja diktatuurid 1920.–1930. aastail Demokraatia ja diktatuuri põhijooned Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel	8	Iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, parlamentarism</i> .

<p>Autoritarism Itaalia näitel</p> <p>Totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel</p>		<p>Teab, kes olid Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, ning iseloomustab nende tegevust.</p>
<p>Eesti Vabariik</p> <p>Vabadussõda</p> <p>Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus</p> <p>Demokraatliku parlamentarismi aastad</p> <p>Vaikiv ajastu</p> <p>Majandus</p> <p>Kultuur ja eluolu</p> <p>Välispoliitika</p>	<p>8</p>	<p>Iseloomustab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastatel ja vaikival ajastul.</p> <p>Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>vaikiv ajastu, Tartu rahu</i>.</p> <p>Teab, kes olid Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.</p>
<p>Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel</p> <p>Uued kultuurinähtused</p> <p>Teadus</p> <p>Tehnika areng, aatomiuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film</p> <p>Kirjanus ja kunst</p> <p>Uued propagandavahendid</p>	<p>4</p>	<p>Iseloomustab ning võrdleb kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi.</p>
<p>Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht</p>		
<p>Õppesisu</p>	<p>Tunde</p>	<p>Õpitulemused</p>

B. Teine maailmasõda 1939-1945	10	
Rahvusvaheline olukord Lääneriikide järeleandmised Saksamaale München MRP	2	Iseloomustab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi. Seletab ja kasutab kontekstis mõistet <i>MRP</i> .
Sõjategevuse üldiseloomustus Sõja algus ja lõpp Sõdivad pooled, rinded Holokaust ÜRO asutamine	4	Teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja tulemused ja tagajärjed. Teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ning mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon. Näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas ning muudatusi Teise maailmasõja järel. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>holokaust</i> , <i>ÜRO</i> .
Eesti Teise maailmasõja ajal Baaside ajastu Iseseisvuse kaotamine Juuniküüditamine Sõjategevus Eesti territooriumil Nõukogude ja Saksa okupatsioon	4	Selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos. Iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>küüditamine</i> , <i>baaside leping</i> , <i>okupatsioon</i> .

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused

C. Maailm pärast Teist maailmasõda 1945-2000	35	
Külm sõda Külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid. Kriisid ja sõjad	4	Iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ning vormid. Näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>külm sõda, kriisikolle, Euroopa Liit, Atlanti Harta, NATO</i> .
Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng. Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted	4	Iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja SLV näitel.
Kommunistlikud riigid Kommunistliku süsteemi teke NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon	6	Iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon</i> .
Eesti Nõukogude okupatsiooni all Piiride muutumine Repressioonid Kollektiviseerimine Industrialiseerimine Poliitiline juhtimine	6	Iseloomustab Eesti arengut NSV Liidu koosseisus.

Kultuur ja eluolu		
Kommunistliku süsteemi lagunemine Perestroika ja glasnost Mihhail Gorbatšov Boris Jeltsin Saksamaa ühinemine	4	Toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika, glasnost</i> . Teab, kes olid Mihhail Gorbatšov ja Boris Jeltsin, ning iseloomustab nende tegevust.
Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine Laulev revolutsioon Balti kett Põhiseadusliku korra taastamine	5	Analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut. Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, <i>Balti kett, laulev revolutsioon</i> . Teab, kes olid Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust.
Maailm 1990. aastatest alates Üldülevaade Euroopa Liidu laienemine NATO laienemine Uued vastasseisud	2	Näitab kaardil muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail.
Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel Teaduse ja tehnika areng, aatomiuuringud, infotehnoloogia Massikultuur Naine ja ühiskondlik elu Muutused mentaliteedis	4	Iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil.

ÜHISKONNAÕPETUS

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
- 2) oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- 3) teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja teostamises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
- 4) väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid, nagu seaduslikkus, vabaduse ja vastutuse seos; arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, panustab ühiskonna jätkusuutlikku arengusse ja sidususse ning seisab vastu kesksete normide rikkumisele; on seaduskuulekas;
- 5) määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.

kooliastme õpitulemused ühiskonnaõpetuses

6. klassi lõpetaja:

- 1) on viisakas, sõbralik, väarikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;
- 2) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 3) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 4) loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalikomavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);
- 5) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapseõigused ja vastutus;

- 6) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- 7) mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- 8) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- 9) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- 10) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides

Ühiskonnaõpetus - 6. klass (35 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; sallivus	6	
Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm).	2	Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõistet <i>rahvus</i> Nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone

		Nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid
Sooline võrdõiguslikkus.	1	Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid <i>võrdõiguslikkus</i> ja <i>sallivus</i> Toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ja nende rikkumise kohta Eestis Suhtub sallivalt erinevustesse
Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere.	1	Teab ja hoiab kogukonna traditsioone
Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.	2	Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõistet <i>riik</i> Teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus) Nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus; koostöö	5	

Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus.	1	Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus</i> Nimetab kodukohas tegutsevaid seltse, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust
Noorteorganisatsioonid.	1	Nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust
Eakohased kodanikualgatused võimalused.	1	Teab kodukoha kodanikualgatusi ning algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral
Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.	2	Toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine	7	
Rahva osalemine ühiskonna valitsemises.	2	Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet <i>demokraatia</i> Iseloomustab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid (arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud)
Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus.	2	Teab, et Eesti on demokraatlik vabariik, nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid
Kohalik omavalitsus.	1	Teab, mis on kohalik omavalitsus, toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta

Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon.	1	Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet <i>seadus</i> Teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta
Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).	1	Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet <i>seadus</i> Nimetab ja austab inimõigusi
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevusteorienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Koolidemokraatia; lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas	4	
Õpilasomavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses.	1	Kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis Märkab ja arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on valmis koostööks ja kokkulepeteks; oskab otsida ja pakkuda abi probleemide lahendamisel
Kooli sisekord (kodukord).	1	Toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat
Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.	2	Tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi, tunneb õiguste ja vastutuse tasakaalu
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste		

orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Töö ja tarbimine	7	
Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine.	2	<p>Teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel</p> <p>Teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve; oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega planeerida</p> <p>Teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid</p>
<p>Elukutsed - teadmised ja oskused.</p> <p>Elukestev õpe.</p> <p>Elukutsed ja ettevõtted kodukohas.</p> <p>Töökultuur ja tööeetika.</p>	3	<p>Iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed</p> <p>Selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale</p>
Teadlik, säästev tarbimine.	2	Oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ja tunneb tarbija õigusi
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
F. Meedia ja teave	6	
Raamatukogu, internet.	2	<p>Oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks, sh kasutab indekseid, sõnastikke, otsingumootoreid ning entsüklopeediat</p> <p>Tunneb interneti võimalusi, kasutamise ohtusid ja informatsioonilise enesemääramise võimalusi</p>

Ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon, meediakanalite integratsioon.	1	Mõistab, et reklaami taga on müügiedu taotlus
Teadlik infotarbimine ja -edastamine.	1	Oskab eristada fakti ja arvamust Oskab oma teadmisi ja seisukohti esitada; loob, kasutab ning jagab infot
Autoriõiguste kaitse.	2	Väärtustab teiste autorite ja enda tehtud tööd; viitab teiste autorite loomingle; tunneb autorina vastutust oma teose eest, teadvustab autoriõiguste kaitsega seonduvaid probleeme internetis

II kooliastme õpitulemused ühiskonnaõpetuses

Põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- 2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- 3) tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
- 4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaühenduste toimimispõhimõtteid ja eesmärke;
- 5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärke;

- 6) selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahekorda, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärgi ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- 7) hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab omakarjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides;
- 8) hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- 9) analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autoriõiguste kaitset; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
- 10) teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale jne.

Ühiskonnaõpetus - 9. klass (70 tundi)

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
A. Meedia ja teave	7	
Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne.	1	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik arvamus, ajakirjandusvabadus</i> Mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks
Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine.	1	Orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada
Kommunikatsioonieetika, avaliku	2	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid

ja eraelu piir; suhtlemiskultuur.		<i>avalik elu, eraelu, ajakirjanduseetika</i>
Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommerts-reklaam jne. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahekord, tulud ja kulud meedias).	1	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet, <i>reklaam</i> Orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada
Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.	2	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>autoriõigus, autorivastutus ja plagiaat</i> Tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht

Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
B. Ühiskonna sotsiaalne struktuur	6	
Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.	2	Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>sotsiaalsed erinevused, identiteet</i> Märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi Väärtustab soolist võrdõiguslikkust
Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus.	1	Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus</i> Väärtustab sotsiaalset sidusust
Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus.	1	Väärtustab sotsiaalset õiglust

Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.	2	Teab ja oskab kontekstis kasutada mõistet <i>mitmekultuurilisus</i> Mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
C. Ühiskonna institutsionaalne struktuur - avalik sektor, erasektor, kolmas sektor	3	
Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused).	1	Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus</i> Selgitab ühiskonna sektorite (avaliku sektori) spetsiifikat ja rolli ühiskonnas
Erasektor kui kasumile suunatud sektor.	1	Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>erasektor, eraettevõtte</i> Selgitab ühiskonna sektorite (erasektori) spetsiifikat ja rolli ühiskonnas
Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, odanikualgatused.	1	Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>mittetulundussektor, sihtasutus</i> Teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
D. Ühiskonnaliikmete õigused	6	

Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel.	2	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>inimõigused</i> Tunneb inimõigusi märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm)
Põhiõigused; sotsiaal- majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused.	2	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused</i>
Lapse õigused, kohustused ja vastutus.	1	Tunneb lastekaitse põhimõtteid, tunneb õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost
Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluatsioon jm. UNICEFi tegevus.	1	Tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi

Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht

Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
E. Demokraatia	3	
Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused.	1	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>demokraatia, autokraatia, totalitarism, võimude lahusus ja tasakaal</i> Oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ja selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ja annab neile hinnangu
Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude	1	Selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises

lahusus ja tasakaal.		
Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused.	1	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>õigusriik, kodanikuõigused,</i> <i>kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus</i> Selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid Väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igaühe võrdsust seaduse ees); äitub demokraatia põhimõtete järgi
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
F. Eesti valitsemiskord	13	
Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus.	4	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus</i> Tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart) Suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaale kasutades

<p>Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem.</p> <p>Õigusaktide kasutamine.</p> <p>Alaealiste õiguslik vastutus.</p>	2	<p>Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet</p> <p><i>õigusakt</i></p> <p>Mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda. Oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT)</p>
<p>Kodakondsus.</p> <p>Eesti kodakondsuse saamise tingimused.</p> <p>Kodanikuõigused ja -kohustused.</p> <p>Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis.</p>	2	<p>Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid</p> <p><i>kodakondsus, kodanik, alaline elanik</i></p> <p>Tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust</p>
<p>Erakonnad.</p> <p>Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis.</p> <p>Eesti parlamendierakonnad.</p>	2	<p>Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet</p> <p><i>erakond</i></p>
<p>Valimised.</p> <p>Valimiste üldine protseduur.</p>	2	<p>Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet</p> <p><i>valimised</i></p>
<p>Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid.</p> <p>Valimiskampania.</p> <p>Teadlik hääletamine.</p>		<p>Selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana</p>

Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.	1	Teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; nimetab Eesti parlamendi-erakondi; teab Euroopa Liidu liikmesusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
G. Kodanikuühiskond	15	
Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaihendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused.	6	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuühiskond, vabaihendus</i> Mõistab kodanikuühiskonna ja vabaihenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi; iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel
Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasmavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid. Käitumine kriisioludes.	9	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuosalus, kodanikualgatus</i> Oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi Algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide püstitamisel ja elluviimisel
Õppesisu ja taotletavate õpitulemuste vahelised seosed ning õppega seotud tegevuste orienteeruv maht		
Õppesisu	Tunde	Õpitulemused
H. Majandus	17	

<p>Turumajanduse põhijooned.</p> <p>Nõudmine ja pakkumine.</p> <p>Konkurents.</p> <p>Tootlikkus ja kasum.</p> <p>Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE.</p> <p>Ettevõtluse roll ühiskonnas.</p>	4	<p>Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum</i></p> <p>Iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses;</p>
<p>Ressursside jagunemine maailmas.</p>		
<p>Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon.</p> <p>Riigieelarve.</p> <p>Maksud, maksustamise põhimõtted.</p> <p>Tulude ümberjagamine.</p> <p>Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus.</p> <p>Aus maksumaksmine.</p> <p>Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.</p>	5	<p>Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus</i></p> <p>Selgitab maksustamise eesmäärke, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega</p> <p>Tunneb eelarve koostamise põhimõtteid</p>
<p>Tööturg. Tööturu mõiste.</p> <p>Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes.</p> <p>Tööõigus.</p> <p>Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja tööotsijatele.</p> <p>Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul.</p>	3	<p>Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>tööturg</i></p> <p>Tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu</p> <p>Analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel</p>

<p>Isiklik majanduslik toimetulek.</p> <p>Eesmärkide püstitamine ja ressursside hindamine.</p> <p>Palk ja palgaläbirääkimised.</p> <p>Isiklik eelarve.</p> <p>Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus.</p> <p>Säästmine ja investeerimine.</p> <p>Laenamine.</p> <p>Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglase tarbimine.</p> <p>Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul.</p> <p>Tootemärgistused.</p> <p>Isiklik ettevõtlus.</p>	<p>5</p>	<p>Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse</i></p> <p>Oskab arvutada netopalka</p> <p>Tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult</p>
---	----------	---

Põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) suudab mõista inimühiskonna ajaloo ning nüüdisaja ühiskonnas toimuvate muutuste olulisi põhjusi ja tagajärgi;
- 2) valdab esmast tulevikuvisiooni;
- 3) tunneb ning austab demokraatiat ja inimõigusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi ning tunneb kodanikuvastutust;
- 4) huvitub iseenda, oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundab oma arvamust ning mõistab oma võimalusi olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik;
- 5) tunneb lihtsamaid uurimismeetodeid ja kasutab neist mõnda õppetöös;
- 6) tunneb kultuurilist eripära ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse juhul, kui need pole inimsusevastased;
- 7) on omandanud teadmisi ja oskusi sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kohaneda eakaaslaste hulgas, kogukonnas ja ühiskonnas, väärtustades neid;

8) on omandanud teadmisi ja oskusi enesekontrolli, toimetulekustrateegiate, enesekasvatuse, oma võimete arendamise, tervist tugevdava käitumise ja tervisliku eluviisi kohta ning väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse.